

بررسی وضعیت نمایه شدن مجلات لاتین مصوب علوم پزشکی کشور در نمایه‌نامه‌های معتبر جهانی

دکتر فریدون آزاده^۱، دکتر سیدجواد قاضی میرسعید^۲، دکتر میترا قریب^۳،

عبدالاحد نبی‌اللهی^۴

چکیده

زمینه و هدف: امروزه مجلات یکی از زمینه‌های تبادل اطلاعات بین محققان هستند. مطالعه‌ی حاضر با هدف بررسی وضعیت نمایه‌سازی مجلات لاتین مصوب حوزه علوم پزشکی کشور در پایگاه اطلاعاتی اسکوپوس و نمایه‌استنادی وب‌آو ساینس انجام شده است.

روش بررسی: این پژوهش از نوع پیمایشی توصیفی و به روش مقطعی انجام شده است. جامعه‌ی آماری شامل ۸۳ عنوان مجله علمی لاتین مصوب وزارت بهداشت بود که وضعیت نمایانی آنها در پایگاه‌های وب‌آو ساینس و اسکوپوس در سالهای ۲۰۰۵-۲۰۱۰ مورد بررسی قرار گرفت. ابزار جمع‌آوری داده‌ها، سیاهه‌ی واری‌کنترل شده است که با مشورت متخصصان حوزه‌ی وابسته تهیه و ضریب پایایی آن ۹۰٪ برآورد گردید. داده‌ها با نرم افزار Spss تحلیل گردید.

یافته‌ها: بررسی وضعیت مجلات نشان داد عناوین نسبتاً کمتری (۲۶٪) در پایگاه وب‌آو ساینس نمایه شده‌اند. همچنین در نمایه‌استنادی اسکوپوس ۶۹٪ مجلات نمایه شده بود. مقایسه‌ی معیارهای نمایه‌سازی مجلات در پایگاه اطلاعاتی وب‌آو ساینس و اسکوپوس با مجلات نمایه نشده نشان می‌دهد که اطلاعات کتابشناختی مجله رعایت شده و در برخی مجلات (۲۹/۳۰٪) شماره استاندارد بین‌المللی الکترونیکی لحاظ نشده بود. همچنین اطلاعات تماس برخی از مجلات (کدپستی نشریه ۹٪) درج نگردیده بود.

نتیجه‌گیری: بطور کلی مشاهده گردید که علی‌رغم رشد چشم‌گیر مجلات علمی در سالهای مورد بررسی، از لحاظ انطباق با معیارهای نمایه‌سازی در وضعیت نامطلوبی قرار دارند و مدیران مجلات علمی لاتین باید سعی در ارتقای وضعیت کمی و کیفی داشته باشند.

واژه‌های کلیدی: پایگاه اطلاعاتی وب‌آو ساینس، نمایه‌استنادی اسکوپوس، نمایه‌سازی، نشریات ادواری پزشکی، ایران

دریافت مقاله: شهریور ۱۳۹۵

پذیرش مقاله: دی ۱۳۹۵

*نویسنده مسئول:

عبدالاحد نبی‌اللهی؛

دانشکده پیراپزشکی دانشگاه علوم پزشکی
تهران

Email :
Ahadnabiolahi@gmail.com

^۱ دانشیار گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

^۲ دانشیار گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشکده پیراپزشکی، مرکز تحقیقات مدیریت اطلاعات سلامت، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

^۳ استادیار گروه یادگیری الکترونیکی، دانشکده مجازی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

^۴ کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

مقدمه

میزان حضور و انعکاس مجلات علمی یک کشور در پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر و وبگاه‌های نمایه سازی و چکیده نویسی منابع علمی از آن جهت که این میزان، احتمال رؤیت پذیری بیشتر آنها و از سوی دیگر استناددهی به آنها را افزایش می دهد حائز اهمیت است (۱). در واقع خدمات چکیده نویسی و نمایه سازی متون ایزارهای مهمی هستند که به محققان، دانشمندان، دانشجویان، جستجوکنندگان و سایر افرادی که در پژوهش‌های خود نیازمند اسنادی با اطلاعات کامل در مورد نویسندگان، زمان انتشار و سایر موارد در زمینه ی خاص هستند، کمک می کنند. در واقع نمایه شدن مجلات در پایگاه های اطلاعاتی به عنوان تبیین کننده ی بخشی از تولیدات علمی ایران از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و عدم حضور مجلات علمی در چنین محیط هایی امکان استناد دهی و رؤیت پذیری آنها را کاهش می دهد (۲). مجلات علمی پژوهشی لاتین مصوب علوم پزشکی کشور نشریاتی هستند که با بودجه ی تخصیص یافته از طرف وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی منتشر می گردند. این نشریات برای ارتقای سطح آموزش یا پژوهش در یکی از زمینه‌های علوم پزشکی منتشر می شوند و چهار هدف عمده کمک به ارتقای سطح فرهنگ و دانش متخصصان حوزه بهداشت، کمک به ایجاد ارتباط میان مراکز آموزشی و تحقیقاتی، کمک به مسئله یابی و حل مسائل علمی و همچنین کمک به توسعه ی فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی کشور را بر عهده دارند (۳). جایگاه این مجلات و اهمیت حضور آنها در سطح ملی و بین المللی از یک سو و مبنا قرار گرفتن وبگاه‌های استنادی جهت انجام مطالعات علم سنجی و رتبه بندی علمی جوامع، از سوی دیگر فرایندهای لازم برای افزایش حضور در آنها را می طلبد (۴). همچنین در صورتی که مجله در پایگاه معتبری ایندکس شود، از امتیاز بالاتری برخوردار بوده و برای پژوهشگران نیز امتیاز بالاتری دارد؛ به طوری که در جاهای مختلف امتیاز بالاتری برای مقالات نمایه شده در مجلات معتبر در نظر گرفته می شود و داشتن مقالات این چنینی برای ارتقای شغلی نیز نیاز است (۵ و ۶). هر چند تلاش هایی از سوی کمیسیون نشریات وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی در راستای ارتقای مجلات نظیر ارزیابی بر حسب کیفیت، اعطای درجات علمی پژوهشی و یا علمی ترویجی صورت می گیرد، اما نباید بحث ارزیابی مجلات پزشکی با معیارهای نمایانی مجلات در سطح جهانی نیز مستثنی دانست. با توجه به اینکه در مطالعات

مشابه، عبدخدا و همکاران (۱)، امین پور و کبیری (۷)، نجاری و همکاران (۸)، رزمگیر (۹) که به بررسی نمایانی مجلات پرداخته اند، روند نمایه شدن مجله‌های ایرانی در نمایه نامه های معتبر، با شتابی کندتر از مقالات پژوهشگران کشورمان حرکت کرده است. این معضل گریبان گیر اکثر کشورهای در حال توسعه می باشد اما وضعیت مجلات ایرانی در مقایسه با کشورهای مشابه همچون مصر، پاکستان و ترکیه ضعیف تر بوده است (۱۰). از سوی دیگر پایگاه های اطلاعاتی که چنین خدماتی ارائه می دهند برای نمایه شدن مجلات دارای معیارها و ملاک های ارزیابی متفاوتی می باشند که نشان دهنده ی دقت و کیفیت مستندات موجود در آنهاست و فاکتورهای کمی و کیفی در ارزیابی مجلات برای پوشش یافتن مد نظر قرار می دهند؛ به عنوان نمونه از مهمترین معیارهای نمایه سازی مجلات در پایگاه اطلاعاتی اسکوپوس (Scopus) می توان به انگلیسی بودن عنوان مجله و چکیده و کلیدواژه ی مقالات، انتشار به موقع مجله، ارزیابی کیفی مجله بر اساس میزان اعتبار در حوزه تخصصی، اعتبار اعضای هیأت تحریریه و ویراستاری، ارزیابی تعداد استنادات به مقالات مجله، اشاره نمود که در مجموع در ۵ مقوله ی: سیاست مجله، محتوای مجله، استنادات، منظم بودن دوره ی انتشار و دسترسی پیوسته به اطلاعات مجله از سوی این پایگاه ارائه شده است (۱۱). همچنین از سوی پایگاه اطلاعاتی وب آو ساینس (WOS) رعایت استانداردهای بانک اطلاعاتی وب آو ساینس، کمیته علمی منتخب مجله، و ارزیابی اعضای هیئت تحریریه، تنوع بین المللی مقالات چاپ شده در آن، نشر به موقع مجله و جایگاه نشر آن و شاخص های استنادی مجلات برای نمایانی مجلات ذکر شده است (۱۲). از این رو با توجه به این امر که سیاست و خط مشی نمایه مجلات در پایگاه های اطلاعاتی نسبتاً متفاوت بوده، در پژوهش حاضر در گام نخست به بررسی وضعیت نمایه شدن مجلات لاتین حوزه علوم پزشکی در پایگاه اطلاعاتی وب آو ساینس و نمایه ی استنادی اسکوپوس پرداخته است و به دنبال پاسخگویی به این مسئله است که چه میزان از مجلات لاتین مصوب علوم پزشکی کشور در فاصله سال های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۰ در پایگاه های استنادی وب آو ساینس و اسکوپوس نمایه شده، به دنبال آن سایر علل و عوامل موجود، میزان رعایت ملاک های نمایه شدن مجلات نمایه نشده لاتین با معیارهای نمایه سازی پایگاه های مذکور مورد سنجش قرار می گیرند.

روش بررسی

روش پژوهش حاضر مطالعه ای پیمایشی توصیفی است.

جامعه آماری مورد مطالعه شامل کلیه مجلات علمی لاتین مصوب وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی کشور می باشد که تا حین انجام پژوهش سال ۱۳۹۱، شامل ۸۳ عنوان مجله بود. ابزار جمع آوری داده ها، سیاهه واریسی کنترل شده محقق ساخته است که با مشورت و راهنمایی اعضای هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران و متخصصان حوزه کتابداری و اطلاع رسانی تهیه گردید که شامل دو بخش اصلی معیارهای نمایه سازی مجلات در پایگاه اطلاعاتی وب آو ساینس و همچنین معیارهای نمایه سازی مجلات در پایگاه اطلاعاتی اسکوپوس در قالب ۲۴ سوال که ۱۰ سوال نخست آن مربوط به معیارهای مشترک دو پایگاه مربوط و ۸ سوال تخصصی معیارهای نمایه شدن پایگاه وب آو ساینس و ۶ سوال تخصصی معیارهای نمایه شدن در پایگاه اسکوپوس را تشکیل داد. همچنین ضریب پایایی آن با روش آلفای کرونباخ و با استفاده از نرم افزار Spss ۱۶، ۹۰ درصد برآورد گردید. نظر به اهمیت پایگاه های استنادی جهانی این دو پایگاه از میان دیگر پایگاه هایی چون پاب مد، نمایه استنادی علوم جهان اسلام جهت بررسی انتخاب گردید. همچنین داده های

بخش نخست مربوط به وضعیت نمایانی مجلات با مراجعه مستقیم به پایگاه های اطلاعاتی وب آو ساینس و انتخاب فیلد publication name و همچنین انتخاب فیلد source title در پایگاه استنادی علوم اسکوپوس و اعمال محدودیت زمانی بین سال های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۰، جمع آوری گردید. اطلاعات مربوط به بخش دوم پژوهش نیز معیارهای نمایه سازی در سیاهه واریسی با تماس با مسئولان نشریات و همچنین مراجعه به وب سایت مجلات گردآوری و در راستای اهداف پژوهش تجزیه و تحلیل شد. همچنین اطلاعات مربوط به مجلات مصوب پزشکی طبق آخرین مراجعه در سال ۱۳۹۱ به وبگاه کمیسیون نشریات علوم پزشکی کشور استخراج گردید.

یافته ها

در این پژوهش قبل از آنکه به ارائه اطلاعات تحلیلی پژوهش پرداخته شود بخش هایی از اطلاعات توصیفی مجلات علوم پزشکی وزارت بهداشت که در این پژوهش بررسی شد، در ذیل ارائه می گردد.

جدول ۱: اطلاعات زبان شناختی مجلات علمی مصوب وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی

اطلاعات مجلات پزشکی	تعداد	درصد
مصوب فارسی زبان	۱۲۹	۶۰/۸۵
مصوب انگلیسی زبان	۸۳	۳۹/۱۵
جمع کل	۲۱۲	۱۰۰

در این پژوهش از نظر نمایانی در دو پایگاه مورد بررسی قرار گرفتند. در وزارت بهداشت تمامی مجلات انگلیسی زبان دارای امتیاز علمی- پژوهشی می باشند و به طور تقریبی یک سوم کل مجلات دارای امتیاز علمی پژوهشی را شامل می شوند (جدول ۱).

با توجه به اینکه نشریات ادواری علوم پزشکی گسترده هستند و رسالت انتشار تحقیقات نوین حوزه علوم پزشکی را بر عهده دارند، در زمان بررسی ۲۱۲ مجله کل مجلات مصوب علوم پزشکی را تشکیل می دادند که تعداد مجلات انگلیسی زبان مصوب ۸۳ مجله از وب گاه کمیسیون نشریات علوم پزشکی استخراج و

جدول ۲: اطلاعات دوره انتشار مجلات علمی لاتین مصوب وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی

دوره انتشار	تعداد	درصد
ماهنامه	۸	۹/۶
دوماهنامه	۵	۶
فصلنامه	۶۲	۷۴/۶
دوفصلنامه	۸	۹/۶
جمع کل	۸۳	۱۰۰

بود. سعی شد فاصله انتشاراتی آنها بررسی شود که جدول ۲ داده های آماری آن را ارائه می دهد. در زمان انجام پژوهش دوره

همچنین نظر به این که نشریات ادواری فاصله انتشاراتی متفاوتی دارند و فاصله انتشار نیز از لحاظ نمایانی حائز اهمیت

میزان ۶ درصد به صورت دوماهنامه منتشر می شوند (جدول ۲).

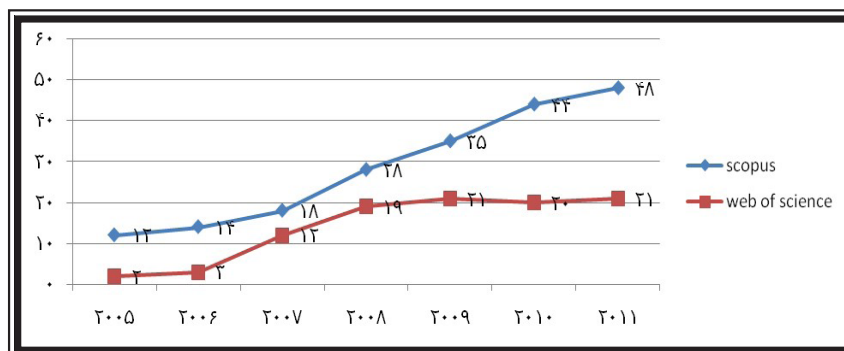
انتشار مجلات لاتین مصوب مورد بررسی در این پژوهش بیشترین مقدار ۷۴/۶ درصد دوره انتشار آنها به صورت فصلنامه و کمترین

جدول ۳: اطلاعات سازمان متولی مجلات علمی لاتین مصوب وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی

سازمان متولی	تعداد	درصد
انجمن های علمی	۲۴	۲۸/۹
مراکز تحقیقاتی	۲۰	۲۴/۱
دانشگاه علوم پزشکی تهران	۱۲	۱۴/۵
دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی	۶	۷/۲
دانشگاه علوم پزشکی اصفهان	۴	۴/۹
دانشگاه علوم پزشکی شیراز	۲	۲/۴
دانشگاه علوم پزشکی تبریز	۲	۲/۴
دانشگاه علوم پزشکی یزد	۲	۲/۴
دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله	۲	۲/۴
دانشگاه علوم پزشکی مشهد	۱	۱/۲
دانشگاه علوم پزشکی مازندران	۱	۱/۲
دانشگاه علوم پزشکی همدان	۱	۱/۲
دانشگاه علوم پزشکی اهواز	۱	۱/۲
دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه	۱	۱/۲
دانشگاه علوم پزشکی کرمان	۱	۱/۲
دانشگاه علوم پزشکی بابل	۱	۱/۲
دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی	۱	۱/۲
مرکز آموزشی خیریه پیوند اعضا ابوعلی سینا	۱	۱/۲
جمع کل	۸۳	۱۰۰

لاتین یک یا دو مورد منتشر نموده بودند که در جدول ۳ در زیرگروه انجمن ها قرار داده شد و دیگر دانشگاه های علوم پزشکی کشور نیز مجلات لاتین منتشر می نمایند که بعد از دانشگاه علوم پزشکی تهران، دانشگاه شهید بهشتی و سپس دانشگاه اصفهان بیشترین فراوانی را از این منظر را دارند.

همان گونه که در جدول ۳ مشاهده می گردد، دانشگاه علوم پزشکی تهران پس از انجمن های علمی حوزه علوم پزشکی کشور به عنوان یکی از متولیان نشر مجلات علوم پزشکی کشور بیشترین تعداد مجله لاتین را دارد. از سوی دیگر انجمن های تخصصی و علمی کشور هر کدام به نسبت مجلات

نمودار ۱: میزان رشد مجلات لاتین مصوب حوزه علوم پزشکی در پایگاه اسکوپوس و وب آو ساینس

با جست و جو در پایگاه اطلاعاتی اسکوپوس مشاهده گردید که تعداد مجلات لاتین مصوب علوم پزشکی و مصوب کمیسیون نشریات وزارت بهداشت نمایه شده در این پایگاه با گذر زمان افزایش یافته است. همان طور که در نمودار ۱ مشاهده می گردد تا سال ۲۰۰۶ میزان مجلات نمایه شده نسبتاً کم بوده اما آهنگ نمایه شدن مجلات در این پایگاه در طی سال های ۲۰۰۷-۲۰۰۹ رشد چشمگیری داشته است. به طوری که تا سال ۲۰۱۱ تقریباً ۶۹ درصد مجلات (۵۲ مورد از ۸۳ مجله) در این پایگاه نمایه شده است. همچنین با جستجو در پایگاه استنادی وب آو ساینس بررسی وضعیت مجلات علوم پزشکی در این پایگاه نشان

داد که بر حسب دوره زمانی مورد نظر درصد نسبتاً کمتری از مجلات (۲۶ درصد از مجلات) در این پایگاه نمایه شده است. در فاصله سال های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۶ به طور متوسط یک یا دو مجله افزوده شده در حالی که آهنگ رشد در فاصله سالهای ۲۰۰۷-۲۰۱۰ روند رشد صعودی داشته است. مقایسه کلی وضعیت نمایه شدن مجلات لاتین مصوب در پایگاه های وب آو ساینس و اسکوپوس طی سال های مورد مطالعه همان طور که در نمودار قابل مشاهده می باشد تقریباً در پایگاه اسکوپوس نسبت به وب آو ساینس دو برابر بیشتر نمایه شده اند (نمودار ۱).

جدول ۴: میزان تطابق مجلات با معیارهای پذیرش و نمایه سازی مجلات در نمایه نامه استنادی وبگاه علوم

ردیف	معیار ارزیابی	پاسخ مثبت		پاسخ منفی	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱،۲،۳،۴،۵	عنوان نشریه، سال انتشار، ماه انتشار، دوره انتشار، شماره انتشار	۶۳	۱۰۰	۰	۰
۶	شماره استاندارد بین المللی چاپی	۶۳	۱۰۰	۰	۰
۷	شماره استاندارد بین المللی الکترونیکی	۴۹	۷۸	۱۴	۲۲
۸	نشانی پستی	۶۵	۸	۲	۳
۹	کد پستی	۶۱	۹۱	۲	۴
۱۱،۱۲،۱۰	شماره(های) تلفن، نمابر، پست الکترونیکی	۶۳	۱۰۰	۰	۰
۱۳	وبگاه مجله	۶۳	۹۷	۲	۳
۱۵،۱۶،۱۷،۱۴	عنوان کامل مقاله، چکیده، کلیدواژه، فهرست منابع مقالات به انگلیسی	۶۳	۱۰۰	۰	۰
۱۸	وابستگی سازمانی نویسنده یا نویسندگان	۶۳	۱۰۰	۰	۰
۱۹	امکان دسترسی بر خط نویسندگان سردبیر و داوران به مقالات	۶۳	۱۰۰	۰	۰
۲۰	عدم تأخیر زمانی در انتشار ۳ شماره اخیر نشریه	۵۰	۸۰	۱۳	۲۰
۲۱	داشتن وبگاه تخصصی و امکان دسترسی به محتوای مقالات از طریق شبکه جهانی وب	۶۱	۹۶	۲	۴
۲۲	در دسترس بودن صفحه خانگی وبگاه مجله به زبان انگلیسی	۶۳	۱۰۰	۰	۰
۲۳	ذکر حمایت مالی یا معنوی سازمان خاص از نویسنده در مقالات مجله	۶۳	۱۰۰	۰	۰
۲۴	مجله شاخص تأثیر دارد	۰	۰	۶۳	۱۰۰
۲۵	مجله شاخص آنی دارد	۰	۰	۶۳	۱۰۰
۲۶	اشتراک داخلی دارد	۶۳	۱۰۰	۰	۰
۲۷	اشتراک خارجی دارد	۴۷	۷۵	۱۶	۲۵
۲۸	گویا بودن عنوان نشریه از نظر نشان دادن محتوای موضوعی و اهداف	۶۳	۱۰۰	۰	۰
۲۹	داشتن ویراستار ایرانی و خارجی	۳۳	۵۲	۳۰	۴۸
۳۰	مطابقت کلیدواژه های مقالات نشریه با سرعنوان های موضوعی	۳۲	۵۰/۷	۳۱	۵۰/۳
۳۱	داشتن دستورالعمل برای ویرایش مقالات	۶۳	۱۰۰	۰	۰
۳۲	داشتن داوران ایرانی و خارجی	۳۸	۶۰/۳	۲۵	۴۰/۷
۳۳	داشتن دستورالعمل و خط مشی برای داوران مقالات نشریه	۶۳	۱۰۰	۰	۰
۳۴	داشتن قاعده خاص برای نوشتن استنادات مقالات نشریه	۶۳	۱۰۰	۰	۰

در گام نخست مشخص گردید که با توجه به اطلاعات مشاهده شده در نمودار ۱ تا سال ۲۰۱۰ تنها ۲۰ عنوان از مجلات لاتین در پایگاه وب آو ساینس نمایه شده است؛ سپس در راستای اهداف پژوهش، بررسی میزان مطابقت مجلات لاتین نمایه نشده با معیارهای پذیرش و نمایه سازی مجلات در نمایه نامه استنادی وبگاه علوم تعداد ۶۳ مجله نمایه نشده با معیارها مورد سنجش قرار گرفت. برای بررسی این هدف ملاک های ارزیابی با توجه به جدول ۴ که در قالب ردیف ۱-۳۴ ارائه شده، از سوی پایگاه وب آو ساینس ارائه شده است. همانگونه که مشاهده می گردد در خصوص ذکر مشخصات مقالات مجله به زبان انگلیسی یافته های پژوهش نشان داد که در تمامی موارد عنوان کامل مقاله، چکیده، کلیدواژگان، فهرست منابع مقالات و وابستگی سازمانی نویسندگان یا نویسندگان به طور کامل رعایت شده است. همچنین امکان دسترسی بر خط نویسندگان، سردبیر و داوران به مقالات در تمامی مجلات نمایه نشده رعایت شده است. در ۱۳ مورد از نشریات نمایه نشده تأخیر زمانی در انتشار ۳ شماره اخیر نشریه مشاهده شد که این امر از سوی این وبگاه قابل قبول نیست که یک مجله علمی دیرتر از موعد مقرر هفته ها یا ماهها بعد از زمان بندی تعیین شده اش منتشر گردد. دیگر یافته ها نشان داد که شاخص هایی چون در دسترس بودن صفحه خانگی وبگاه مجله به زبان انگلیسی، ذکر حمایت مالی یا معنوی سازمان خاص از نویسندگان در مقالات مجله نیز به طور کامل رعایت گردیده است و تنها در ۲ درصد مجلات امکان دسترسی به محتوای مقالات از

طریق شبکه جهانی وب فراهم نشده بود.

معیارهای ذکر شده در بالا بیشتر معیارهایی بود که در تمامی پایگاه ها ذکر شده بود. در مورد معیارهای مختص پایگاه وب آو ساینس تجزیه و تحلیل استنادی مجله در مورد مجلات جدید، هیات تحریریه مجله را بررسی نموده و مشخص می سازد که این افراد مقالات خود را در چه مجلاتی چاپ نموده و به کار آنها چقدر استناد شده است. شایان ذکر است که مجلات ابتدا در Master list موسسه علمی تامپسون قرار گرفته و پس از گذراندن مدتی معین در صورتی که مجلات وضعیت استناددهی قابل قبول و همچنین رعایت سایر استانداردها در طول این مدت را انجام داده باشند، می توانند وارد پایگاه وب آو ساینس شوند (۱۲). از جمله ملاک های ارزیابی، در بحث اشتراک مجله نیز یافته های پژوهش نشان داد که اشتراک داخلی به طور کامل (۱۰۰ درصد) و اشتراک خارجی به میزان قابل توجهی در مجلات رعایت شده است (۱۶ درصد رعایت نشده). همچنین شاخص هایی چون گویا بودن عنوان نشریه از نظر نشان دادن محتوای موضوعی و اهداف، داشتن دستورالعمل برای ویرایش مقالات، داشتن قاعده خاص برای نوشتن استنادات مقالات نشریه، داشتن دستورالعمل و خط مشی برای داوری مقالات نشریه به طور نسبتاً کامل رعایت گردیده است. سایر یافته ها نشان داد که تنها در ۵۲ درصد مجلات نمایه نشده داشتن ویراستار ایرانی و خارجی را رعایت نموده اند. همچنین داشتن داوران ایرانی و خارجی در ۲۵ درصد مجلات نمایه نشده، رعایت گردیده است.

جدول ۵: میزان تطابق مجلات با معیارهای پذیرش و نمایه سازی مجلات در نمایه نامه استنادی اسکوپوس

ردیف	معیار ارزیابی	پاسخ مثبت		پاسخ منفی	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱،۲،۳،۴،۵	عنوان نشریه، سال انتشار، ماه انتشار، دوره انتشار، شماره انتشار	۳۱	۱۰۰	۰	۰
۶	شماره استاندارد بین المللی چاپی	۳۱	۱۰۰	۰	۰
۷	شماره استاندارد بین المللی الکترونیکی	۲۰	۶۴/۵	۱۱	۳۵/۵
۸	نشانی پستی	۲۹	۹۳/۵	۲	۶/۵
۹	کد پستی	۲۷	۸۷/۱	۴	۱۲/۹
۱۱،۱۰	شماره(های) تلفن، نمابر	۳۱	۱۰۰	۰	۰
۱۲	پست الکترونیکی	۳۰	۹۶/۸	۱	۳/۲
۱۳	وبگاه مجله	۲۹	۹۳/۵	۲	۶/۵
۱۶،۱۵،۱۴	عنوان کامل مقاله، چکیده، کلیدواژه، فهرست منابع مقالات به انگلیسی	۳۱	۱۰۰	۰	۰
۱۸	وابستگی سازمانی نویسندگان یا نویسندگان	۳۱	۱۰۰	۰	۰
۱۹	امکان دسترسی بر خط نویسندگان، سردبیر و داوران به مقالات	۲۷	۸۷/۱	۴	۱۲/۹
۲۰	عدم تأخیر زمانی در انتشار سه شماره اخیر نشریه	۲۲	۷۱	۹	۲۹

۲۱	داشتن وبگاه تخصصی و امکان دسترسی به محتوای مقالات از طریق شبکه جهانی وب	۲۷	۸۷/۱	۴	۱۲/۹
۲۲	در دسترس بودن صفحه خانگی وبگاه مجله به زبان انگلیسی	۲۹	۹۳/۵	۲	۶/۵
۲۳	ذکر حمایت مالی یا معنوی سازمان خاص از نویسنده در مقالات مجله	۳۰	۹۶/۸	۱	۳/۲
۲۴	مجله ضریب تأثیر دارد	۰	۰	۳۱	۱۰۰
۲۶	داشتن خط مشی و دستورالعمل مشخصی یا سیاست تحریریه متقاعد کننده در نشریه	۳۱	۱۰۰	۰	۰
۲۷	داشتن هیات ویراستاری با تنوع جغرافیایی	۲۰	۶۴/۵	۱۱	۳۵/۵
۲۸	ترکیب متفاوت نویسندگان مقالات مجلات از لحاظ بین المللی	۲۵	۸۰/۶	۶	۱۹/۴
۲۹	محتوای مجله مشارکت علمی در حوزه ی مربوط را فراهم می کند	۳۱	۱۰۰	۰	۰
۳۰	ارائه ی چکیده مقالات ساختارمند براساس اصول بین المللی	۲۵	۸۰/۶	۶	۱۹/۴
۳۱	مطابقت محتوای مقالات مجله با اهداف بیان شده ی مجله	۳۱	۱۰۰	۰	۰

بحث

از دیگر هدف های پژوهش بررسی میزان مطابقت مجلات لاتین نمایه نشده با معیارهای پذیرش و نمایه سازی مجلات در نمایه نامه استنادی اسکوپوس بود. همانگونه که در جدول ۳ مشاهده می گردد تمامی اطلاعات کتابشناختی مجله، ذکر مشخصات مقالات مجلات به انگلیسی به طور کامل رعایت گردیده است. اطلاعات تماس نشریه در تعداد محدودی از این مجلات نمایه نشده ذکر نشده بود (نشانی پستی ۱/۵ درصد و کدپستی ۱۲/۹ درصد). همچنین یافته ها نشان داد که در ۳۱ مورد مجله ی نمایه نشده ی مورد بررسی شاخص ذکر مشخصات مقالات مجله به انگلیسی (عنوان کامل مقاله، چکیده، کلیدواژه، فهرست منابع مقالات، و وابستگی سازمانی نویسنده یا نویسندگان) لحاظ شده است. سایر یافته ها نیز نشان داد که معیار امکان دسترسی بر خط نویسندگان، سردبیر و داوران به مقالات در ۸۷/۱ درصد مجلات، عدم تأخیر زمانی در انتشار سه شماره اخیر نشریه در ۷۱ درصد مجله های نمایه نشده، داشتن وبگاه تخصصی و امکان دسترسی به محتوای مقالات از طریق شبکه جهانی وب در ۸۷/۱ درصد مجلات، در دسترس بودن صفحه خانگی وبگاه مجله به زبان انگلیسی در ۹۳/۵ درصد مجلات، ذکر حمایت مالی یا معنوی سازمان خاص از نویسنده در مقالات مجله در ۹۶/۸ درصد مجلات مد نظر قرار گرفته شده است. همچنین یافته ها نشان داد که معیارهای ویژه ای که جهت انتخاب مجلات برای نمایه شدن در اسکوپوس توسط الزویر معرفی شده است از قبیل: داشتن خط مشی و دستورالعمل مشخصی یا سیاست تحریریه متقاعد کننده در نشریه (در تمامی مجلات ۱۰۰ درصد)، داشتن هیات ویراستاری با تنوع جغرافیایی در ۶۴/۵ درصد مجلات، ترکیب متفاوت نویسندگان مقالات مجلات از لحاظ بین المللی در ۸۰/۶ درصد مجلات، ارائه چکیده مقالات ساختارمند براساس اصول بین المللی در ۸۰/۶ درصد مجلات رعایت گردیده است.

امروزه نمایه نامه های معتبر علمی بازنمونی از میزان حضور یافته های علمی کشورهای متعدد در عرصه ی بین المللی و جایگاه علمی آنان هستند. از سوی دیگر با توجه به اینکه شمارگان مجلات علمی در دنیا به طور روزافزون گسترش می یابد و همچنین نمایه نمودن تمامی مجلات از لحاظ اقتصادی معمول نیست، لذا نمایه نامه ها هدفشان پوشش جامعی از مهمترین و معتبرترین مجلات علمی جهان می باشد. علاوه بر پوشش شاخه های مختلف علوم، انتخاب مجلات علمی با کیفیت مناسب و دارای محتوای علمی مفید نیز از اهمیت ویژه ای برخوردار هستند. بر این اساس هرکدام از نمایه اولیه انتخاب مجله دارای معیارهایی تخصصی نیز هستند و تیم های متخصص مختلفی را جهت فرآیند امتیاز دهی و انتخاب مجلات جهت نمایه شدن به کارگرفته اند.

در پایگاه اطلاعاتی وب آو ساینس معیارهایی چون: رعایت استانداردهای این پایگاه، کمیته علمی منتخب مجله و ارزیابی اعضای هیئت علمی، تنوع بین المللی مقالات چاپ شده و انتشار به موقع و همچنین برخی شاخص های استنادی در زمره ی معیارهای نمایانی قرار گرفته اند (۶). همچنین پایگاه اطلاعاتی اسکوپوس که در زمره ی بزرگترین بانک های استنادی و چکیده نویسی جهان است، معیارهای اولیه پذیرش مجله در آن شامل: انگلیسی بودن عنوان مجله، چکیده و کلید واژگان، عدم وقفه زمانی در انتشار و همچنین معیارهای کیفی بر اساس میزان اعتبار در حوزه تخصصی و معیارهای سنجش کیفی مجله از جمله تعداد استنادات به مقالات مجله می باشند در مجموع معیارهای نمایه سازی در این پایگاه در پنج گروه سیاست مجله، محتوا، استنادات، منظم بودن دوره انتشار،

و دسترسی پیوسته به اطلاعات مجله تقسیم بندی شده اند (۱۱). با توجه به اهمیت نمایانی مجلات حوزه علوم پزشکی و بویژه مجلات لاتین مصوب در عرصه بین المللی و ارتقای جایگاه علمی کشورمان این مطالعه با هدف بررسی وضعیت نمایه شدن مجلات لاتین مصوب علوم پزشکی کشور در نمایه نامه های معتبر جهانی و تبیین علل و عوامل آن در فاصله سال های ۲۰۰۵-۲۰۱۰ انجام شد. در پاسخگویی به بخش اول پژوهش وضعیت نمایانی مجلات در دو پایگاه مورد بررسی، وضعیت نمایانی مجلات در پایگاه وب آو ساینس نشان داد که درصد نسبتاً کمی از مجلات (۲۴ درصد) ۲۰ عنوان در این پایگاه نمایه شده اند و در فاصله سالهای مورد بررسی ظهور مجلات در این پایگاه در حال رشد بوده است.

مطالعات موسوی زاده (۱۳۷۹)، فرخ نیا (۱۳۹۰)، امین پور و کبیری (۱۳۸۸)، عبدخدا و همکاران (۱۳۸۹) نتایجی تقریباً مشابه با مطالعه ی حاضر داشت (۱۳ و ۱۰ و ۷ و ۱). موسوی زاده (۱۳۷۹) بیان نموده است که میزان پوشش مجلات در نمایه نامه های بین المللی و به ویژه نمایه استنادی علوم بسیار کم بوده است (۱۰). فرخ نیا نیز وضعیت نمایانی مجلات در این پایگاه را نامطلوب ارزیابی نموده است (۱۳). امین پور و کبیری (۱۳۸۸) اظهار داشته اند که تنها تعداد کمی از نشریات ایرانی در حوزه پزشکی در پایگاه اطلاعاتی وب او ساینس نمایه شده است (۷). همچنین عبدخدا و همکاران (۱۳۸۹) در پژوهش خود به این نتیجه دست یافت که میزان رؤیت پذیری مجلات لاتین مصوب وزارت بهداشت در پایگاه وب آو ساینس کمتر از ۵۰ درصد از مجموع کل مجلات بوده است و این میزان را نسبتاً پایین برآورد نموده است (۱).

در نمونه مطالعات خارجی Rousseau و Ren (۲۰۰۴) میزان حضور مجله های علمی چین در عرصه بین المللی در فاصله سال های ۱۹۹۹-۱۹۹۲ در وضعیت نامطلوبی ذکر نموده اند و رشد سالانه استناد به این مجلات را نشان دهنده ی افزایش امید به آینده دانسته اند (۱۴).

مطالعات Ren و Rousseau و همچنین Wang و همکاران نیز حضور در عرصه بین المللی مجلات کشور چین را با در نظر گرفتن معیارهای متغیر بررسی نموده و همگی به این نتیجه رسیده اند که مقاله های این مجلات رؤیت پذیری بین المللی اندکی داشته و باید کیفیت خود را افزایش دهند (۱۵ و ۱۴). Mari و همکاران در مطالعه خود به نتایجی کما بیش مشابه مطالعه حاضر دست یافتند و میزان رؤیت پذیری مجلات کشورهای با سطح درآمد پایین و متوسط در پایگاه اطلاعاتی وابسته به موسسه اطلاعاتی تامپسون را نسبتاً کم اعلام کرده اند (۱۷ و ۱۶).

در خصوص وضعیت نمایانی در پایگاه اسکوپوس نیز یافته ها نشان داد که میزان رشد مجلات در پایگاه اسکوپوس با گذر زمان افزایش یافته و اهنگ نمایه شدن مجلات در طی سال های مورد بررسی رشد چشمگیری داشته است به گونه ای که تا سال ۲۰۱۱ تقریباً ۶۱ درصد مجلات در این پایگاه نمایه شده اند. امین پور و کبیری در مطالعه خود به نتایجی مغایر با مطالعه حاضر دست یافتند. یافته های پژوهش آنان نشان داده است که تنها تعداد بسیار کمی از مجلات لاتین حوزه پزشکی در این پایگاه نمایه شده اند (۷). مطالعه عبدخدا و همکاران میزان رؤیت پذیری مجلات لاتین مصوب در پایگاه اطلاعاتی اسکوپوس را کمتر از ۵۰ درصد ذکر نموده و بدین نتیجه رسیده که میزان نمایانی مجلات حوزه پزشکی در این پایگاه نسبتاً پایین است (۱).

در بخش دیگر پژوهش بررسی علل و عوامل نمایه مجلات و مقایسه معیارهای نمایه شدن در دو پایگاه وب آو ساینس و اسکوپوس نشان داد که معیارهای عمومی مدنظر در تمامی مجلات لاتین مصوب رعایت شده است و بخش هایی چون ارائه چکیده مقالات ساختارمند بر اساس اصول بین المللی، ترکیب متفاوت نویسندگان داخلی و خارجی و هیات ویراستاری بین المللی میزان نسبتاً کمتری رعایت شده است.

در مطالعه ی مشابهی که توسط وفائیان و همکاران انجام شده بود، کیفیت نشریات حوزه های موضوعی پزشکی، مهندسی و کشاورزی نمایه شده در پایگاه وب او ساینس را ارزیابی کرده بود. در مطالعه ی وی هفت شاخص کلی معیارهای "شاخص هدف، محتوا، دامنه"، "معیارهای اعتبار علمی"، "معیارهای اعتبار شهرت پدیدآورندگان"، "معیارهای روزآمدی، ثبات و پایداری"، "معیارهای کیفیت استنادی"، "معیارهای مدیریتی" و "معیارهای سهولت دسترسی، بازیابی و استفاده" ارزیابی شده بود، در صورتی که در مطالعه حاضر این شاخص ها از پایگاه وب آو ساینس استخراج و در قالب چک لیست با مجلات نمایه نشده ی حوزه علوم پزشکی مطابقت داده شد که در مواردی چون عدم استفاده از داوران و ویراستاران بین المللی مشاهده گردید (۱۸).

Ruiz و همکارانش نیز به نتایجی کمابیش مشابه نتایج مطالعه ی حاضر دست یافته اند. آنان بیشتر در ساختار چکیده مقالات مجلات تاکید فراوان داشته اند (۱۹). در مطالعه ورع و همکاران نیز که به ارزیابی وب سایت نشریات انگلیسی زبان رده بندی شده توسط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت بهداشت و آموزش پزشکی پرداخته بودند، به نتایجی مشابه با مطالعه ی حاضر دست یافتند. یافته های پژوهش آنان مبین این

فاصله سال های مورد بررسی، این مجلات از لحاظ رؤیت پذیری در وضعیت نامطلوبی قرار دارند و مجلات علمی لاتین سعی در ارتقای وضعیت کیفی و کمی خود داشته باشند.

همچنین پیشنهاد می گردد که کمیسیون نشریات علوم پزشکی کشور به عنوان متولی مجلات حوزه علوم پزشکی اساس نامه ی مدون ارزیابی مجلات علمی را بر اساس آخرین معیارهای پذیرش نمایه سازی مجلات روز آمد سازی نماید. از سوی دیگر طراحی و ساخت پرتال مجلات حوزه علوم پزشکی کشور به صورت جداگانه که در بردانده ی تمامی مجلات باشد، در راستای افزایش کیفیت و دسترسی به محتوای مجله بیش از پیش باید مورد توجه قرار گیرد.

تشکر و قدردانی

مقاله ی حاضر برگرفته شده از پایان نامه "بررسی وضعیت نمایه شدن مجلات لاتین مصوب علوم پزشکی کشور در نمایه نامه های معتبر جهانی و تبیین علل و عوامل آن (۲۰۰۵-۲۰۱۰)" به شماره ثبت ۲۶۲۷۴ در دانشگاه علوم پزشکی تهران می باشد. بنابراین نویسنده بر خود لازم دانسته بدین وسیله از مدیران نشریات علوم پزشکی کشور و تمامی کسانی که به نوعی در دستیابی به منابع اطلاعاتی ما را در انجام این مهم یاری فرمودند تشکر و قدردانی نماید.

مطلب است که مقوله های مختلف ارتباطات نشریه، راهنمای نویسندگان و رویه داوری تنها در ۴ درصد نشریات رعایت شده است (۲۰).

نتیجه گیری

به طور کلی نتایج پژوهش حاکی از آن است که هر چند در پایگاه استنادی اسکوپوس میزان حضور مجلات لاتین مصوب علوم پزشکی با گذر زمان افزایش یافته اما در پایگاه استنادی وب آو ساینس درصد نسبتاً کمی از مجلات در این پایگاه نمایه شده است. بررسی وضعیت مجلات لاتین نمایه نشده در پایگاه وب آو ساینس با معیارهای نمایه سازی نشان داد که اطلاعات کتابشناختی مجله، به طور کامل رعایت شده است و معیارهای عدم تأخیر زمانی در انتشار نشریه، فرایند داوری تخصصی و رعایت مقررات بین المللی نشر از سوی مجلات بیشتر باید مورد توجه قرار گیرد. نتایج وضعیت مجلات لاتین نمایه نشده با معیارهای پایگاه استنادی اسکوپوس نیز نشان داد که استفاده از ترکیب متفاوت هیات ویراستاری بین المللی، افزایش مشارکت علمی از طریق نویسندگان خارجی متعدد و ارائه چکیده مقالات ساختارمند براساس اصول بین المللی و همچنین کیفیت صفحه خانگی وب سایت مجله بیش از پیش باید مد نظر قرار گیرد. در مجموع مشاهده می شود که علی رغم رشد چشم گیر مجلات علمی در

منابع

1. Abdekhoda MH, Ghazimirsaeed SJ & Norouzi AR. Comparative study of Iranian journal covering in WOS and Scopus. Informology 2009; 7(2): 23-39[Article in Persian].
2. Suber P. Reflections on OA/TA coexistence. Available at: https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/4391157/suber_coexistence.htm?sequence=1. 2005.
3. Zamani GH & Azizi Khalkheili T. Status of national scientific journals in databases: The case of agriculture and natural resources journals. Journal of Information Processing and Management 2011; 26(4): 803-23[Article in Persian].
4. Osareh F. Bibliometrics, citation analysis and co-citation analysis: A review of literature II. Libri 1996; 46(4): 217-25.
5. School for International Relations of the Ministry of Foreign Affairs. Regulations of academic staff promotion. Available at: <http://www.sir.ac.ir>. 2016.
6. Shahbodaghi A & Shekofteh M. A comprehensive study of published articles by members of SBMU and their citation status as reported by the institute for scientific information (ISI) from 1998-2007. Research in Medicine 2009; 33(2): 81-7[Article in Persian].
7. Aminpour F & Kabiri P. Science production in Iran: The scenario of Iranian medical journals. JRMS 2009; 14(5): 313-22.
8. Najari A, Ghazisaid SM, Ghorbani NR & Heidari R. Evaluation of periodicals journals and community of medical sciences in Iran. Iranian Journal of Public Health 2010; 39(3): 61-9.
9. Razmgir M. Structural analysis of journal of medical english-language print magazines Iran in terms of criteria for selecting journals for indexing ISI databasce [Thesis in Persian]. Tehran: Iran University of Medical Science; 2007.

10. Mosavizadeh Z. Check the status of scientific journals and its reflection in international index ever since the Islamic revolution, providing solutions to optimize 2000 [Thesis in Persian]. Tehran: Islamic Azad University; 2000.
11. Scopus. Content policy and selection. Available at: <https://www.elsevier.com/solutions/scopus/content/content-policy-and-selection>. 2017.
12. Thompson Reuters. Journal selection process essay . Available at: http://wokinfo.com/publisher_relations/journals/?utm_source=false&utm_medium=false&utm_campaign=false. 2015.
13. Farrokhnia M. The survey of Iranian English medical journals in some databases. *Journal of Information Processing and Management* 2011; 26(4): 1068-88[Article in Persian].
14. Ren S & Rousseau R. The role of China's English-language scientific journals in scientific communication. *Learned Publishing* 2004; 17(2): 99-104.
15. Wang SH, Wang HJ & Weldon PR. Bibliometrics analysis of English-language academic journals of China and their internationalization. *Scientometrics* 2007; 73(3): 331-43.
16. Mari JD, Szabo CP, Wu C, Lam LCW, Wang L, Midin M, et al. Promoting editorial capacity in psychiatric journals in low and middle income countries (LAMIC). *African Journal of Psychiatry* 2011; 14(1): 2-60.
17. Mari JJ, Patel V, Kieling C, Razzouk D, Tyrer P & Herrman H. The 95/5 gap in the indexation of psychiatric journals of low- and middle-income countries. *Acta Psychiatrica Scandinavica* 2010; 121(2): 6-152.
18. Vafaeian A, Noroozi Chakoli A & Hassanzadeh M. Comparative evaluation of content quality: Scopus and ISI (Web of Science). *Library and Information Research Journal* 2012; 1(2): 225-50[Article in Persian].
19. Ruiz PR, Delgado LC & Jimenez Contreras E. The institute for scientific information journal selection criteria. Its application to archives de la sociedad espanola de oftalmologia. *Archives de la Sociedad Espanola de Oftalmologia* 2006; 81(5): 68-245.
20. Vara N, Zera'atkar N & Partow P. Evaluation of websites of English-language journals classified by the ministry of science, research and technology and the Ministry of health and medical education. *National Studies on Librarianship and Information organization* 2012; 22(4): 26-37[Article in Persian].

Survey on the Status of Indexing Latin Approved Medical Journals in Iran in Major Global Indexes

Azadeh Fereydoon¹ (Ph.D.) - Ghazi Mirsaeid Seyed Javad² (Ph.D.) - Gharib Mitra³ (Ph.D.) - Nabiolahi Abdolahad⁴ (M.S.)

1 Associate Professor, Medical Library & Information Sciences Department, School of Allied Medical Sciences, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran

2 Associate Professor, Medical Library & Information Sciences Department, School of Allied Medical Sciences, Health Information Management Research Center, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran

3 Assistant Professor, E-Learning in Medical Education Department, School of Virtual, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran

4 Master of Science in Medical Library & Information Sciences, School of Allied Medical Sciences, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran

Abstract

Received: Aug 2016

Accepted: Dec 2016

Background and Aim: Today journals are one of the main platforms to exchange information between researchers. This study aimed to assess the status of Approved Latin indexing journals in the field of medical science citation indexes Web of Science and Scopus databases.

Materials and Methods: This study was a cross-sectional descriptive survey. Statistical population of the study was 83 titles Latin journals approved by the Ministry of Health that examined indexing situation of them in Web of science and Scopus databases between the years 2005-2010. Data collection tool was a controlled checklist that was established by consult with experts and specialists in related areas and its reliability was estimated 90 percent. Data were analyzed using the software spss16.

Results: Survey the status of journals showed that slightly less than 26 percent of titles indexed in Web of Science. Also in Scopus Citation Index 69 percent of journals was indexed. Compare criteria for indexing journals in Web of Science and Scopus database show that bibliography information of not indexed journals considered and in some journals (2930/ percent) number of international standards were not mentioned. Also, some journals contact information (postcode publication 9 percent) was not included.

Conclusion: In general, it was observed that despite the enormous growth of scientific journals between examined years, terms of adaption with the criteria of indexing are in unfavorable condition and managers of Latin scientific journals should try to improve their quality and quantity.

Keywords: Indexing, Medical Journals, Global Indexes, Web of Science, Scopus, Iran

* Corresponding Author:
Nabiolahi A;
Email:
Ahadnabiolahi@gmail.com